

CATÀLEG DEL PATRIMONI FESTIU DE CATALUNYA
FESTA MAJOR DE VILAFRANCA DEL Penedès

Memòria documentada sobre la història, característiques actuals,
elements i implantació de la festa

1. Història de la festa

Els inicis de la Festa Major de Vilafranca del Penedès, situats al darrer terç del segle XVIII, estan relacionats amb l'arribada el 1699 de les relíquies de Sant Fèlix Màrtir provinents de Roma. El 1700 el Bisbat de Barcelona en reconeixia l'autenticitat i n'autoritzava la veneració pública. La primera edició dels Goigs de Sant Fèlix és del 1733. El 1771 Rafel d'Amat (Baró de Maldà) fa la primera crònica de la Festa Major. El 1776 s'entronitza a Sant Fèlix com a patró de Vilafranca. I el 1778 s'inicia el Llibre d'Administració que recollia els comptes dels administradors de la Festa Major des del 1778 fins el 1876. El 1844 al Diario de Barcelona apareix una crònica sobre la Festa Major, i el 1887 se'n publiquen cròniques a "El Labriego". Durant les primeres dècades del segle XX s'utilitza l'eslògan "La més típica de Catalunya".

Durant els anys els actes centrals de la Festa Major de Vilafranca no s'han modificat en la seva essència. La festa ha anat adaptant i ampliant la seva oferta lúdico-cultural. Ha estat i és una festa major molt participativa i amb una gran diversitat d'actes i elements festius. A part de respondre al fervor popular, la festa té un ampli ressò que va molt més enllà dels àmbits estrictament locals i comarcals.

El 1991 va ser declarada Festa d'Interès Nacional per la Generalitat de Catalunya.

L'any 2006 el Ple Municipal de l'Ajuntament va aprovar un Protocol de la Festa Major de Vilafranca on s'hi descriuen i detallen tots els elements, actes, horaris i itineraris en relació als actes tradicionals i se n'estipula tant la seva funció com el seu funcionament dins la Festa. El desembre del 2006 es crea el Consell de la Festa Major, un òrgan de participació sectorial format per 18 persones, que representen els diferents elements festius, administradors i persones vinculades a la festa.

Interrupcions: La festa no es va celebrar durant la guerra civil del 1835-39, tampoc els anys 1854, 1865 i 1885 pel còlera, el 1867 pels disturbis polítics, el 1911 en senyal de dol per la mort d'alguns joves a la guerra del Marroc, el 1921 se'n suspengueren els actes no religiosos pel desastre d'Annual al Marroc, i del 1936 al 1938 també deixa de celebrar-se per la Guerra Civil.

2. Característiques actuals, elements i implantació de la festa

---

Vilafranca del Penedès celebra la seva Festa Major els dies 29, 30, 31 d'agost i 1 i 2 de setembre. El dia central és el dia 30, la festivitat de Sant Fèlix, patró de la ciutat. La festa és organitzada cada any per cinc persones que l'ajuntament nomena durant el mes d'octubre (des del 1814 la designació dels administradors de la Festa Major és prerrogativa de l'ajuntament). Com Administradors de la Festa Major administren i gestionen els recursos municipals destinats a la festa i obtenen les col.laboracions voluntàries necessàries de les empreses i particulars per finançar-la.

Els actes previs a la Festa Major s'inicien amb la sortida de la capta, pocs dies abans del 22 d'agost, on els administradors, tres colles de grallers, amics i col.laboradors dels administradors i administradores, nens (que se'ls anomena xampinyons) i nenes (anomenades setrilleres) fan la recollida de diners per la festa, casa per casa, normalment en dies laborables. Actualment l'administració fixa l'aportació mínima de la capta, una quantitat amb què taxen la venda del programa d'actes de la festa, que sol incloure l'estampa de Sant Fèlix i un regal.

Segueix la Novena i Goigs a Sant Fèlix que es realitza als vespres del **22 al 30 d'agost** a la Basílica de Santa Maria, participant-hi el mossèn, els fidels, administradors, els cantaires i l'orquestra.

El dia **28 d'agost** al vespre té lloc a la Plaça de Jaume I el pregó d'inici de festa. Un acte que es va iniciar el 1963; des del 1965 tots els pregons han estat pronunciats en català.

Els actes del **dia 29** comencen a les 12 h amb una repicada general de campanes, seguida d'una tronada a la Rambla de Sant Francesc que encenen els Administradors, i d'una cercavila on participen tots els Balls de la Festa Major, a excepció de la Moixiganga. Al migdia té lloc a la Plaça de la Vila, on ha finalitzat la cercavila, l'actuació dels Falcons de Vilafranca i de les colles castelleres locals: les Castellers de Vilafranca i els Xicots de Vilafranca.

A la tarda, a la plaça de Sant Joan es fa el concert d'instruments d'inxa, a càrrec de les colles de grallers, flabiolaires i mitges cobles; i el concert de banda, al lloc que determina l'administració.

Al vespre té lloc la processó, anunciada mitja hora abans pel repic de campanes, que s'inicia des del domicili de l'administrador o administradora on l'any anterior, el dia 31 va entrar la imatge de Sant Fèlix i finalitza a la Basílica de Santa Maria. Hi participa tot un seguici que acompanya la imatge (una imatge de fusta del 1959): els Balls de la Festa Major, Falcons i Colles Castelleres locals, Moixiganga, administradors i administradores portant el pendó de Sant Fèlix, prohoms i fidels, exadministradors i exadministradores i banda. L'estructura del seguici prové de la dècada del 1920 quan es va bastir aquest acte d'una estructura més fixada.

L'entrada de la imatge a la Basílica, és coneguda com l'Entrada, que posa punt i final a la processó. Tot seguit, la imatge del Sant entra a la Basílica presidida de la Moixiganga i es situa al costat de l'Epístola. A continuació, té lloc la Novena i la Cantada dels Goigs, i després el Castell de Foc de la Vigília de Sant Fèlix.

El 30 d'agost, és el dia central, la festivitat de Sant Fèlix. El dia comença a les 7h amb una repicada general de campanes anunciant l'exposició de les relíquies de Sant Fèlix. Mentre sonen les campanes, a la cripta de Santa Maria, es treu la làpida de marbre que tapa l'urna que conté les relíquies del sant per deixar-les a la vista i a la veneració pública durant tot el dia. La làpida es torna a tancar al vespre, després de la processó, amb dues claus, una que guarda el capellà de la parròquia i l'altre l'alcalde de la vila. Seguidament tenen lloc les Matinades dels grallers pels diferents barris de Vilafranca amb sortida i arribada a la plaça de la Vila.

A les 10h es celebra l'ofici a la Basílica de Santa Maria, abans els Balls, Grallers, Falcons, Colles Castelleres participants a la Diada, la Banda, Administradors i Administradores de la Festa Major s'han desplaçat de la plaça de la Vila a la Plaça de Jaume I per entrar a la Basílica (el recorregut mateix a l'inversa es fa al finalitzar l'ofici, és l'entrada i sortida d'Ofici). A les ofrenes de la Missa, dos membres de cada ball desfilen en processó pel passadís central de la Basílica fins a l'altar major on lliuren al concelebrant una espelma i es van situant al voltant de l'altar; en últim lloc arriben els grallers que durant tots els recorreguts han anat tocant un toc d'ofrena. I el ball escollit, que cada any es diferent, per fer l'ofrena entra ballant pel passadís central acompanyat

pel seu propi grup de grallers i fan una lectura d'un text. Aquesta tradició de fer l'ofrena un ball es va instaurar l'any 1984.

A la sortida d'ofici, davant del Monument als Castellans, les colles castelleres que participen a la Diada fan un pilar en commemoració d'aquest monument.

A continuació, a la plaça de la Vila es realitza l'actuació castellera de la Diada de Sant Fèlix on participen les quatre millors colles castelleres del moment.

A la tarda, es fa el concert de banda al lloc que determina l'administració.

Anunciant la processó torna a haver-hi, mitja hora abans, el repic de campanes. Aquesta processó recorre el següent itinerari: plaça de Jaume I, plaça de l'Oli, plaça del Vall del Castell, plaça de la Constitució, carrer dels Ferrers, Raval de la Font, carrer de la Font, carrer de la Parellada, carrer de la Palma, carrer de Sant Joan, plaça de la Vila, carrer de Santa Maria, plaça de Santa Maria i plaça de Jaume I. Té el mateix seguici que la del dia anterior, hi poden participar a més a més les Colles Castelleres que han actuat per la Diada. En aquesta processó, a diferència de la del dia 29 i la del 31, hi participen també l'alcalde i regidors, amb els seus bastons de comandament. Al final de la processó, es torna a repetir l'Entrada de Sant Fèlix a la Basílica, un dels moments forts i emotius de la Festa Major de Vilafranca.

A les 12h de la nit a la Plaça de Sant Joan es realitza el Ball de Gralles amb les colles de grallers de Vilafranca i colles foranes que acompanyen els Balls de la Festa Major.

El dia **31 d'agost** s'inicia amb les Matinades, realitzades per un sol grup de grallers. A les 10h té lloc la Missa de Difunts, amb l'anada i sortida de l'ofici (de la plaça de la Vila a la plaça de Jaume I i a l'inversa) per part dels Balls, Grallers, Falcons, Colles Castelleres de Vilafranca, banda i administradors i administradores de la Festa Major. A continuació segueix l'actuació de lluïment dels balls de la Festa Major (exceptuant el Ball de la Moixiganga i banda), que és seguida de l'actuació dels Falcons. Seguidament té lloc l'actuació castellera de la Diada de Sant Ramon Nonat amb la participació de les dues colles locals. Als castells segueix el Toc de Vermut que realitzen els timbalers i grallers en el recorregut que finalitza davant del Monument a Manuel Milà i Fontanals.

Per la tarda, els actes continuen amb el concert de banda, l'actuació del Ball dels Malcasats a la plaça de Sant Joan, i la processó que s'inicia a la Basílica de Santa Maria i finalitza al domicili d'un administrador o administradora. La jornada acaba amb un castell de focs.

L'**1 de setembre**, al migdia es fa el concert vermut, i per la tarda té lloc la Festa Major dels Petits (iniciada el 1982 per apropar encara més la Festa major i els seus balls als infants i joves, i potenciar la continuïtat dels Balls i el relleu generacional), amb una cercavila on participen tots els nens i nenes que s'han inscrit als balls dels petits. Actualment hi tenen representació els balls següents: Drac, Ball de Diables, Àliga, Gegants, Nans, Cotonines, Panderetes, Pastorets, Cercolets, Ball Pla, Figuetaires, Bastoners, Panderos, Gitanes, Falcons, Colles castelleres locals. A la nit té lloc el Ball de Foc (incorporat l'any 1991 com un espectacle teatral de caràcter pirotècnic basat en la història de Vilafranca, és una evolució del correfoc), a càrrec del Ball de Diables de Vilafranca, exdiables de Vilafranca i col.laboradors.

La Festa s'acaba el dia **2 de setembre** amb el concert vermut del migdia, el Ball de Cloenda de la nit a la Rambla de Sant Francesc i el Castell de Focs de cloenda a la Plaça del Penedès.

Durant l'any la imatge de Sant Fèlix passa dos mesos i mig a la casa de cadascun dels cinc Administradors, el canvi de domicili a domicili es fa entre els exadministradors, administradors, i els seus familiars i amics, i no s'organitza cap acte públic.

Els elements de la Festa Major:

La Capta: Situada gairebé en l'origen de la Festa Major, la seva finalitat va lligada a la necessitat de recollir fons econòmics per a cobrir les despeses que generen les celebracions religioses i les populars.

Al segle XVIII ja es podia distingir entre la Capta que es realitzava a l'interior de la població, que s'anomenava "Capta General" i la que en el mes d'agost es portava a terme a les eres, situades fora muralles, on s'estava batent el blat o els llegums, i que es troba esmentada com a "Capta de les eres". Una i altra s'acompanyava de les gralles i sovint el que es recollia era en espècie i no pas en diners, d'aquí que els administradors sortissin a fer la Capta amb bacines o senalles. Mica a mica va anar perdent aquest caire per esdevenir dinerària i urbana, sense perdre, però, la imprescindible presència de les gralles. Va ser a partir de les darreries del segle XIX que va anar-se imposant el costum d'oferir el Programa i l'Estampa del Sant. La tradició ha mantingut també durant tots aquests anys l'ús de tartanes i de la imatge de Sant Fèlix petit (una còpia idèntica, de 68 cm d'alçària, de la imatge que surt a les processons), i ha estat a partir del darrer terç del segle XX que s'ha anat enriquint notablement l'oferta i els resultats econòmics de la Capta. Actualment s'han canviat les tradicionals tartanes per furgonetes, però corresponen als administradors de l'any valorar si es lloguen o no les tartanes. De la capta cal destacar la gran implicació i mobilització que suposa.

L'Entrada de Sant Fèlix a la Basílica de Santa Maria: L'entrada del dia 29 a la Basílica és coneguda com l'Entradeta. El dia 30 és l'Entrada, un moment molt esperat. En aquestes Entrades, quan els Balls de la processó van arribant al davant de la Basílica de Santa Maria, es van col.locant tal i com tenen assignat. Al final, quan arriba la imatge de Sant Fèlix puja la meitat dels graons de la façana principal de la basílica de Santa Maria i es gira de cara a la gent. En aquest moment, s'apaguen els llums de la plaça, i tots els balls actuen al mateix temps i les colles castelleres i els Falcons aixequen pilars, i també actua la Moixiganga (que aquest dia representa el quadre de la Figuereta). Alguns balls tenen coreografies específiques per aquest acte. Es llença, també en aquest moment, un castell de foc des del Palau Baltà i campanars de la façana de la Basílica de Santa Maria.

El dia 31 d'agost l'Entrada del Sant és al domicili d'un dels administradors/es, i també es llença un petit castell de focs.

Diferents fonts documentals i literàries del segle XIX parlen de l'Entrada del Sant, referenciada des de l'any 1824.

ELS BALLS, tenen com a funció principal ballar en la cercavila el migdia del 29 i acompanyar amb els seus balls la processó amb la imatge de sant Fèlix els dies 29, 30 i 31, així com també fer en cercavila les anades i sortides d'ofici dels dies 30 i 31.

Els balls que hi participen i per ordre que actuen són:

Drac: La primera notícia que se'n té és del 1600, quan apareix en una relació sobre la diada de Corpus. El Drac de Vilafranca fou propietat de la confraria de sant Miquel, que era la dels curtidors i sabaters. L'any 1898 va passar a ser-ne dipositari en Josep Baltà R. de Cela que el va restaurar i guardar a casa seva. Actualment la colla Els Amics del Drac en tenen cura. Aquesta peça emblemàtica és propietat del poble de Vilafranca.

El Drac està construït de fusta, cartró, tela, paper esmicolat i pèl de cavall. Pesa 104 kg.

Actualment, els dies 29 i 31 d'agost surt a ballar una replica del Drac, també utilitzada en les sortides que es fan fora de Vilafranca; aquest drac va fer-se el 2005 amb el superàvit de la festa Major. El drac original només surt el dia 30, diada de Sant Fèlix. Les coreografies del Drac són la Dansa del Foc i la Passada.

Ball de diables: Un sainet o ball parlat característic de les comarques penedesenques i del Camp de Tarragona. A Vilafranca, les primeres referències d'aquest ball són del segle XVIII i la seva presència es pot dir que esdevé habitual a les festes majors del segle XIX i XX. El 1995 el Ball tenia un total de vint Diables i cinc timbals que el 1996 es van substituir per uns de nous per tal d'accentuar els seus tons secs i greus. En l'actualitat el Ball de Diables de Vilafranca llueix un nou vestuari dissenyat l'any 2002. Són també els organitzadors del Ball de Foc de l'1 de setembre.

Ball d'en Serrallonga: Es tracta d'un altre ball parlat que es caracteritza per les diverses danses que són ballades al so de la gralla i amb un sainet s'escenifiquen les correrries del bandoler de les Guillerries, Joan de Serrallonga. Actualment hi intervenen tretze components, però antigament el representaven més de trenta persones. Durant el segle XIX va sortir diverses vegades, però també va ser prohibit en diverses ocasions. Finalment, es va perdre i va ser recuperat l'any 1980. El primer manuscrit que es troba d'aquest ball és de l'any 1826 (que es còpia d'un altre del 1820). Antigament es representava amb paisatge de bosc, i fins i tot hi apareixien Mossos d'Esquadra. Les coreografies del Ball d'en Serrallonga són: el Ball d'en Serrallonga (ball parlat), la Botifarra, la Creuada, la Creuada caminant, la Marxa, la Passada, la Passada caminant i la Serp.

Àliga: L'origen de l'Àliga de Vilafranca és desconegut, tot i que se sap que pertanyia a la Confraria de Sant Eloi, que aplegava ferrers i argenters de la vila i que a principis del segle XVII ja va participar en celebracions públiques, com el Drac i altres personatges de la processó de Corpus, on va conservar la seva presència fins incorporar-se a la Festa Major. Des de l'any 2003 Vilafranca té una nova i diferent Àliga, obra de l'escultora vilafranquina Dolors Sans. Les coreografies del Ball de l'Àliga són: l'Entrada a la Plaça, el Ball de l'Àliga, el Ball de Processó i el Ball de Sant Julià.

Gegants: És de les primeres parelles gegantines documentades a Catalunya, que apareix la vigília de la processó de Corpus de l'any 1600. S'identifica el Gegant amb el mític cabdill moro Ferragut i la geganta és coneguda com Elisenda, dona del cabdill. Els Gegants pertanyien a la confraria de Sant Macari i sant Josep, formada per fusters, picapedrers, mestres de cases, ballesters i altres oficis del ram de la construcció com els rajolers. Les coreografies dels Gegants són: l'Americana dels Gegants de

Vilafranca, la Dansa, el Minuet, el Valset, la Passada, la Tonada i la Marxa dels Gegants.

Nans: Aquestes figures es van incorporar al seguici de la Festa Major l'any 1859. Des de l'any 1989 es va iniciar un procés de renovació i substitució dels Nans vells amb d'altres que són al·legòria i imatge de personatges vilafranquins. Les coreografies dels Nans són: el Creuat, el Cuc, el Nou, el Valset, la Ballaruca, la Cuca, la Polca i la Serp.

Capgrossos: El 1968 els membres de l'Acadèmia de Tastavins Sant Humbert van regalar a la vila una parella de Capgrossos més vistosa i notable i de dimensions més grans que els Nans. Per una tria popular, la parella de capgrossos es van batejar amb els noms d'Humbert i la Roseta. Representen una parella de pagesos penedesencs al·legòrica al conreu de la vinya. Un any després, els Administradors van adquirir en un taller de falles de València una altra parella de capgrossos, la dels gitans, que van ser batejats pels escolars de la vila amb el nom de Canyamàs i Zingarel·la. Les coreografies que realitzen són: el Ball del Ram, el Berga, el Festeig, l'Agló, l'Eixerida, la Polca i la Repescada.

Cotonines: Sembla ser que aquest ball es tracta d'una derivació d'un entremès o ball parlat sobre el martiri de sant Sebastià, amb turcs muntats en cavalls simulats. Les primeres referències del Ball a Vilafranca se situen en el primer quart del segle XVII. Pertanyien a la Confraria de sant Antoni Abat, sant Llorenç i sant Isidre que en tenia cura i només les feia sortir en les festes més assenyalades, ja que es considerava un ball de gran dignitat. Les seves coreografies són: la Cercavila de Quatre, la Pavana i el Ball de Cotonines.

Ball dels Malcasats: Es tracta d'un ball parlat que al segle passat s'havia representat a la Festa Major en diverses ocasions. L'argument és basat en les queixes que els diversos personatges del Ball expressen públicament de la seva parella davant les autoritats que el presideixen, que són el senyor Batlle, el senyor Vicari i l'Agutzil. Habitualment el formen sis parelles que corresponen a la Dama i el Cavaller, el Gitano i la Gitana, el Mariner i la Marinera, el Notari i la Dama, el Pagès i la Pagesa i el Sabater i la Sabatera, tots abillats amb els elements més característics del seu ofici. L'any 1876 es va prohibir la seva actuació a la vila probablement degut al sarcasme dels seus parlaments.

El Ball dels Malcasats va reaparèixer a la Festa Major de l'any 1999 incorporant coreografies de cercavila per tal de poder participar a les processons. Les coreografies que realitza són: El Ball dels Malcasats, el Ball del Batlle, el Festeig, el Filtreig i el Passeig.

Panderetes: Té els seus orígens en la voluntat de recreació del Ball de Panderos, quan l'any 1968 no es van trobar nois per ballar-lo i una colla de noies disposades a fer-ho van optar per aquesta nova denominació aprofitant el diminutiu femení de l'instrument. Aquest relleu va aportar canvis notables sobretot en l'indumentària, però no en la música i en les danses que són les mateixes que el Ball de Panderos amb la variant de la incorporació d'un ball de Panderetes del País Valencià.

Pastorets: Les primeres referències que se'n tenen són del segle XVIII. Té els seus orígens en un ball parlat, del que sols han quedat alguns fragments dels parlaments dels diversos pastors que es presentaven al cap de colla, el qual anomenaven Majoral.

Es tenen referències de la seva presència a la Festa Major, durant quasi tot el segle XIX. Havien estat vuit components: el Majoral, el Rabadà, el capità i cinc pastors. El 1920 va desaparèixer del seguici de la festa i el 1980 va reaparèixer. Les coreografies que realitza són: l'Ela, la Barrejada, el Pont i Bota, el cercavila Salamé i la Marejada.

Cercolets: A Vilafranca se'n té coneixement des de l'any 1716 quan va ser present en una celebració en honor a la Mare de Déu del Roser. És un ball a l'entorn dels cercols enramats que li són característics. El 1871 hi anaven 12 homes i un músic. Sovint els seus balls s'acompanyaven de parlaments que eren manllevats d'altres balls com ara els dels Pastorets. El ball ha mantingut la seva presència i continuïtat a la Festa Major. Les coreografies que realitza són: el Ball de Cercolets, la Capritxosa, la Creu i l'Estrella Petita.

Ball Pla: A Vilafranca es ballava totes les diades importants a la sortida dels oficis religiosos de les festes anyals o de les confraries. Actualment, sota el nom de Ball Pla s'inclou un seguit de danses d'arreu del Principat, així com el Ball Pla del Penedès i la Bolangera del Penedès, entre d'altres. El primer grup que va sortir ho va fer l'any 1973. Les coreografies que realitza són: el Ball Pla, la Cercavila, la Bolanguera, l'Hereu Riera, l'Indiot i la Jota.

Figuetaires: El nom de figuetaire deriva de l'expressió "fer figa" que vol dir fer ganyotes de menyspreu i es refereix a la burla constant que els balladors realitzen entre ells. La data més antiga coneguda que parla de la incorporació dels Figuetaires a la Festa Major correspon al 1863. Durant el darrer quart de segle XIX i el primer XX van participar a la Festa Major amb tota regularitat. El Ball es va recuperar el 1942 fins el 1966. L'estructura actual pertany a la nova represa que va tenir lloc el 1973. Actualment formen la colla dotze membres i en ballen vuit o dotze, segons la dansa que interpreten. Les coreografies que realitza són: la Creu, la Passada, el Pastor, el Pastor Nou, el Pastor Rodó, el Pastor 7 i el Puntal.

Ball de Bastons: Es considera el ball més antic de tots els que participen a la Festa Major. El 1771 el Baró de Maldà ja en donava referències. Aquest Ball durant els segles XIX i XX ha mantingut una presència a la Festa Major, gairebé sense interrupcions. Tot i que ha tingut variants, generalment el ballen vuit homes; darrerament, però el ball de Bastons de Vilafranca ha incorporat també noies. És un dels balls que compta amb un repertori més extens de peces musicals, tot i que aquestes han variat de forma substancial al llarg del temps. Les coreografies que realitza són: la Boja, el Rotllet, la Processó, la Pavana, la Dragona i el Pastoret.

Panderos: Antigament se'l coneixia com a Ball de Panderets. Es té constància de la seva presència a la Festa Major des de l'any 1868. Els anys 1923 i 1926 es van introduir algunes variacions en la coreografia i en vestuari en una època que el Ball havia estat alguna temporada sense sortir. El 1981 una colla de nois i noies van recuperar el vestuari més original. En l'actualitat són deu dansaires que executen la música pròpia del Ball, que és l'anomenada Jota o senzillament ball de Panderos. Les coreografies que realitza són: el Calidoscopi, la Cercavila, el Ball de Panderos, el Quadrat, la Creu, la Serp, els Platerets i la Travessa.

Ball de les Gitanes: Ball que clou el seguici folklòric de Vilafranca. La primera referència documental és de l'any 1805. La seva presència a la Festa Major és força

regular durant el segle XIX i es troba consolidada al segle XX. El grup està format pel Capità, l'Estaquirot que aguanta el pal, els Galerons i sis parelles de Gitanos i Gitanes, quatre de les quals ballen entorn del pal mentre les altres dues descansen. Originàriament, però, el grup estava format íntegrament per homes, tres dels quals es transvestien de dona per interpretar els papers femenins, aportant al conjunt un aspecte força pintoresc. A finals del segle XIX la comunitat gitana vilafranquina va començar a ballar el ball, i fins el 2001 va ser un ball de gitanes ballat per gitanos "autèntics". A partir del 2001 hi ha canvis en el vestuari, en la reinterpretació de la dansa i els balladors passen a ser *païos i paies*, els membres de la família gitana responsables del Ball ja no troben familiars per ballar-lo.

Les Coreografies que realitza són: la Passada, el Ball de Cintes, el Ball de Galerons i la Processó.

Moixiganga: Aquest ball processional que representa escenes de la passió i mort de Jesucrist, només surt a la processó, i anada i sortida d'ofici del dia 30. Té el privilegi d'anar davant la imatge de Sant Fèlix i ser l'únic ball autoritzat dins l'església, a excepció del Ball que cada any fa l'ofrena a l'Ofici de Sant Fèlix. Les referències més antigues de la seva participació a la festa són del 1798. Amb algunes intermitències, va anar subsistint durant tot el segle XIX i va sortir per darrer cop a la Festa Major del 1916. L'any 1985 es va recuperar de nou. El Ball de la Moixiganga realitza els següents misteris o quadres: el Camí del Calvari, el Davallament de la Creu, el Pilar, la Coronació, la Creu, la Figuereta, la Palma i el Martiri, l'Assotament, l'Oració a l'Hort i Santa Maria.

Falcons Els falcons de Vilafranca neixen el 1959, després que una quinzena de joves de l'Acció Catòlica es van posar a fer balls de la Festa Major. Des de mitjans dels anys 70 van incorporar la música de gralles a les seves actuacions. Els exercicis que realitzen els Falcons, entre d'altres, són les Piràmides, els Ventalls, la Torreta, l'Escala, l'Equilibri, el Retaule, el Castell, la Pira i els pilars.

Castells: Des del segle XIX, el fet casteller ha esdevingut un dels elements principals de la Festa Major, exhibicions castelleres a càrrec de les colles locals i foranes. En l'actualitat hi ha tres **actuacions castelleres**: la del 29 coneguda com la Diada de Vigília, on participen les dues colles locals, la del dia 30 la Diada de Sant Fèlix, amb les quatre millors colles del món casteller, una diada molt esperada pels castellers, i on s'han viscut jornades castelleres històriques, i la del dia 31 la Diada castellera de Sant Ramon Nonat, amb la participació de les colles locals.

El 1948 es creà la colla Castellers de Vilafranca i el 1982 la Colla de Castellers Xicots de Vilafranca, les dues colles castelleres locals. Però ja abans hi havia hagut la Colla La Penya els Castellers (1928), i antigament hi havia grups d'aficionat que "ajudaven" les colles vallenques, que eren les que generalment actuaven a la vila.

Cal destacar que la Diada de Sant Fèlix se celebra des de fa més d'un segle, i no es va deixar de celebrar ni en els moments de major decadència del fet casteller a principis del segle XX, la qual cosa ha atorgat a la Plaça de la Vila de Vilafranca el sobrenom de "la plaça més castellera".

Castells de focs: En el transcurs de la Festa Major hi ha cinc castells de foc, dos de més grans: el de vigília que té lloc el dia 29 i el del dia 2 de setembre que és el castell de focs de cloenda, i tres castells més que solen durar uns 5 minuts i acompanyen les

Entrades del Sant: el de l'Entrada de Sant Fèlix a la Basílica el dia 29 i el 30, i el de l'Entrada de Sant Fèlix a la casa de l'administrador, el dia 31.

Es troben diferents referències històriques en relació als castells de focs, variant la denominació i la tècnica. El 1771 el Baró de Maldà menciona "un abultat castell de foch artificial", el 1780 es parla de "ramell de focs artificials", "fuegos de bengala", "árbol de fuegos artificiales y globo aerostático" i de "cohetes i bombas". També hi ha esments al 1820 i entre el 1860 i el 1878 com a "bomba de gas i de iluminación". Es creu que els focs es combinaven sovint amb l'encesa de globus de paper.

El llocs on s'ubiquen són variables, a excepció del castell de foc del dia 29 i 30 que es llença des de l'església, i el del dia 29 que sol fer-se al Barri de les Clotes.

3. FONTS DE CONSULTA:

Protocol de la Festa Major de Vilafranca del Penedès (2006) Ajuntament de Vilafranca del Penedès // Monogràfic sobre La Festa Major de Vilafranca del Penedès (2009). Ajuntament de Vilafranca del Penedès // Informacions orals facilitades pels tècnics de l'Àrea de Cultura de l'Ajuntament de Vilafranca del Penedès.

Barcelona, 24 de febrer de 2010